

NATUURGENOT.

Bij het lezen van het bekende werkje „Natuurgenot” kwam bij mij de lust op ook een en ander uit mijne omgeving mede te deelen. Het terrein, waar ik onze natuurvrienden in gedachten wensch heen te leiden, is de oude straatweg gelegen tusschen Delft en Rotterdam.

De reden, dat ik juist van dezen weg en zijne omgeving iets wil mededeelen, ligt hierin, dat ik hem reeds jaren ken en de omstreken aangenaam en afwisselend zijn. Geen week gaat voorbij of per fiets of te voet bezoek ik dezen weg.

Leeuwenhoek.

Men ziet er de planten groeien, bloeien, afsterven en weder opkomen, evenals in eigen tuin, waar men dit dagelijks kan opmerken.

Behalve haar levende natuur biedt deze streek ons ook een eeuwenoude geschiedenis aan, zooals uit het volgende beknopte historisch overzicht kan blijken.

Van de 14e tot de 18e eeuw was Delft door zijn brouwerijen, lakenhandel en plateelbakkerijen een der voornaamste steden. In dien tijd nam Delft sterk in bevolking toe, velen maakten goede zaken, leefden onbekrompen en lieten voor vermaak niet zelden uit ruime beurs aan genoemden straatweg een buiten of tuin aanleggen. Vele gegoeden, die een stadstuin hadden, lieten een buitentuin er bij aanleggen. Ant. van Leeuwenhoek b.v. had een stads- en buitentuin.

Verscheidene dezer tuinen waren fraai en kostbaar aangelegd, de meeste waren beplant met vruchtboomen, terwijl voor het meerendeel in elken tuin op een hoek een fraai priël of koepel stond. In den loop der vorige eeuw zijn er verscheidene tengevolge van het stijgen der grondprijzen gesloopt en in boerderij of moestuin herschapen.

Van vele zijn de oorspronkelijke hekwerken aan den straatweg overgebleven, welke nog de opschriften van voorheen dragen, als: Brielzicht, Lierzicht, Veelzicht, enz. en vervolgens Hammenpoort, Tempel en Leeuwenhof.

Een dezer sierlijke overblijfselen is het in 1608 gebouwde hammenpoortje. Aan beide zijden van dit poortje is de vorm van een ham aangebracht, waarvan de sage overbekend is. In tijden van hongersnood werd de plaats voor twee hammen verkocht. Thans is er eene boerderij, welke nog den naam van Hammerwoning draagt.

Vele tuinen waren niet groot. Men kan zich de afmetingen van voorheen door de verdeling der slooten en boomen nog voorstellen. Tusschen Briel- en Lierzicht is naar aller meening de buitentuin van Ant. van Leeuwenhoek geweest.

Volgens zijne brieven waren er in zijn tuin verscheiden vruchtboomen en verder struikgewas; op het einde stond een koepel, terwijl van bloemen alleen rozen worden vermeld.

Wij zien in onze gedachten Leeuwenhoek daarin wandelen met den breedgeranden hoed dier dagen op het hoofd en misschien wel met de oude vaderlandsche pijp, rookwolken voor zich uitblazende.

Leeuwenhoek heeft in de laatste 15 jaren van zijn leven veel geschreven; vooral zijn brieven aan de „Koninglijke Sociëteit tot Londen” werden destijds voor wonderen aangezien.

Zijn gansche leven heeft hij gewijd aan het onderzoek naar de kleinste levende wezens. Niet, dat hij ze als soorten beschouwde, doch hij bestudeerde ze, zooals ze voorkwamen op verschillende natte en droge stoffen. Voor dit onderzoek maakte hij zelf zijn vergrootglazen.

Wij stellen ons hem voor, met groote aandacht over een bessen- of rozenstruik gebogen, om de daarop levende bladluizen gade te slaan. Reeds dikwijls heeft hij daarbij stil gestaan, zonder te begrijpen, hoe die diertjes zich zoo sterk vermenigvuldigen, daar het hem niet mocht gelukken eieren te vinden. Eindelijk heeft hij het raadsel opgelost, zij zijn levendbarend: Dit was een der gewichtigste ontdekkingen welke Leeuwenhoek deed: Steeds erkende hij bij dit alles den alwijzen schepper, of hetgeen hij noemde de voorzichtige natuur...

De buitenplaatsen moeten destijds volgens de schrijvers Bakker en van Olfen ware luthoven geweest zijn.

Zij schrijven o. a. het volgende: „Van het Leeuwenhof, destijds 30 H. A. groot, wordt opgegeven dat het beplant was met slingerlanen en bosschen, bestaande uit allerhande gewassen en boomen, verder slingervijvers en beeken waardoor verscheidene eilanden gevormd werden, welke door Chineesche bruggen weder werden vereenigd.

Dan bergen en dalen, ruines, in een woord: natuur en kunst schijnen hier te twisten om de overhand. Dit alles was aangelegd door den Heer Schonk, architect van den Prins van Oranje.”

In de tweede helft der 18e eeuw was genoemde plaats het eigendom van Mr. v. d. Staal, burgemeester der stad Rotterdam.

Voor-aanzicht buitenplaats »De Tempel«.

Verschillende Plaatsen van voorheen langs den weg gelegen, zouden wij in herinnering kunnen brengen, doch de eenige, die nog voor het grootste gedeelte behouden is, is de Tempel.

Tusschen Leeuwenhof en de Tempel was nog voor ruim een eeuw het aloude buiten Rodenrijs, in de 13e eeuw toebehoorend aan Floris van Rodenrijs, doch het ging later over aan Johan van Oldenbarneveld en daarna aan Graaf van Hoogendorp.

In de uitgestrektheid en de aaneenschakeling destijds van bosschen, tuinen plassen en weilanden kwamen natuurlijk door de afwisseling vele vogelsoorten voor, die thans hier niet meer bekend zijn.

In de plassen broedden lepelaars, kwakken, enz. In de bosschen hopen en raven en in de ruines broedden uilen.

Ook de Flora zoowel in 't wild als gekweekt was niet arm: dit zag Dr. H. M. de Witt Hamer, die nog in 't begin der vorige eeuw een werkje uitgaf, getiteld Flora Delfensis.

Hierin worden herhaaldelijk weg en tuinen aangehaald. In den loop der jaren is er door het sloopen van buitenplaatsen en het aanleggen van moestuinen en weilanden heel wat natuur verloren gegaan. Toch hebben de vele langs den weg gelegen zoogenaamde boerentuinen en tuintjes verscheidene planten uit de Flora Delfensis behouden.

Zoo kan men nog aantreffen, hetzij enkel of herhaaldelijk als randplanten om de perken de op mos gelijkende *Saxipaga hypnoides* en *granulata* L., de laatste hier genoemd bruigomspijp. *Primula elátor* en *officinalis* Jacq. *Arabis alpina* L., *Salvia arvensis* L., *Sedum acre* L., *Armeria elongata* L. en vaak kleine boompjes *Búxus sempervirens* L.

Op de perken geen begonia's fuchia's of tuinpelargoniums, neen het zijn allen oude bekenden, die tegenwoordig meer en meer de aandacht trekken en door de cultuur steeds volmaakter worden: *Digitalis purpurea* L. en de witte variëteit *Centaurea cyanus* L., *Astrantia major* L., *Helleborus niger* L., *Aquilegia* en *Delphinium* in zeer verschillende kleuren.

Blauwe monnikskap, Goudsbloem, blauwe lupine, wormkruid, *Achillea tomentosa* L., *Ajuga reptans* L., *Saponaria officinalis* L., hier genoemd roosje zonder doornen, *Diclytra spectabilis* L., *Chrysanthemum parthénium* Bernh., ook die met gevulde bloemen, *Pyréthrum parthénium* Sm., *Tradescantia virginica* L., *Pulmonaria officinalis* L., *Antirrhinum majus* L., *Polemonium coeruleum* L., *Hemerocallis fulva* L., en *flava* L. *Dianthus barbatus* L. *Lunaria biennis* Unch. Enkele, waar een reukje aan is, zijn ook zeer gewild, zooals *Ruta graveolens* L., *Méntha piperata* L., *Mimulus moschata* L. Langs muur of schutting vindt men niet zelden de hoog opgaande zonnebloem en de aardpeer *Helianthus tuberosus* L. De stokroos *Althaea rosea*, die van wit tot purper voorkomt, is bij de boeren zeer gewild.

De laat bloeiende *Solidago canadensis* L. en de *Aster chinensis* L. zijn hier algemeen.

Het is jammer, dat vele tuintjes zoo slecht onderhouden worden en in Juli dikwijls grootendeels overdekt zijn met de Kruipende boterbloem en zevenblad, beide lastig een snel voortgroeijende onkruiden. Ieder, die een tuin heeft of getuind heeft, kent dit goedje.

Nu van Delft uit op een vijfde van den 13 K.M. langen straatweg is aan beide zijden een rij van hoog opgaande iepen. Verschenen jaar zijn deze behakt, zoodat zij thans te schraal zijn voor den nestbouw van kraaien, bosch- en tortelduiven, welke hier veel voorkomen.

Links van ons valt het oog op bijna onafgebroken polderland, waar gedurende den ganschen winter troepen lijsters huizen. Daar de landen hier met ruige mest bestrooid worden, die vol wormpjes zit, vinden deze hier hun voedsel.

Een gedeelte van het polderland (Zuidpolder genaamd) is destijds uitgegraven ten dienste der plateelbakkerijen. Het alom bekende Delftsch aardewerk is hieruit afkomstig.

Op kleinen afstand werd later een molentje gebouwd, om dit drassige poldertje droog te houden. Hier broeden eenige tureluurs; kieviten komen in den ganschen polder in den broeitijd niet voor.

Met betrekking tot den plantengroei zijn de graslanden langs den weg zeer verschillend. Waar het vee als bijvoeder spoeling gebruikt en ten gevolge hiervan de landerijen zeer vruchtbaar worden gemaakt, komen voor den landbouwer geen schadelijke planten voor, zooals *Equisetum*, *Carex Avéna fátua* L. *Sinapis arvensis* L. Herik. Paardestaart, Oot en de meeste rietgrassen, ze worden door het rundvee niet gegeten. Alleen na eenige nachtvorsten nemen de schapen de carexsoorten voor lief.

Weilanden, waarop geen spoeling aan het vee als bijvoeder wordt voorgezet, vallen bij den kenner direct in 't oog; hier zijn bovenstaande schadelijke planten in overvloed.

Dergelijke weilanden vormen hier contrasten, liggen soms naast elkander en zijn van den weg af zichtbaar.

Boerentuinje.

Ook planten zooals *Cardamine pratensis*, *Ranunculus acer*, *Coronaria flos cuculi*, welke overal voorkomen, zijn op bedoelde vruchtbare weilanden niet te vinden, terwijl zij met kleine weegbree en paardbloem overdekt zijn. Laatstgenoemde wordt dan ook 't voorjaar hier veel gestoken.

Daar de vruchtbare weilanden reeds vroeg in 't voorjaar met lang gras begroeid zijn en het vee langer op stal blijft, omdat het met warme spoeling wordt gevoed, vormen deze graslanden reeds vroeg een dorado voor de landvogels.

Als zij bij het inlaten van het vee reeds eieren of jongen hebben, komt dit hun duur te staan, aangezien alles vertrappt wordt. Alleen wat voor hooiland wordt gebruikt, blijft nog ongedeerd.

Op een weg, zoo afwisselend als deze, komen natuurlijk ook vele boomvogels voor. Mocht men op een schoonen zomermorgen hier een wandeling doen, dan zal men herhaaldelijk de volgende zien of hooren, alle soorten die hier ook broeden: zwarte lijster, leeuwerik, groenling, geelgors, pimpel en de in ons land overal voorkomende winterkoning niet te vergeten, dan volgen gewone gele en witte kwikstaarten, gedurende

den winter *Motacella melanope* Pall. somtijds in 't voorjaar *Mot. lugubris* Temm. Roodstaartjes zijn lang niet zeldzaam, terwijl het zwarte roodstaartje hier somtijds in de houtmijten (takkenbosschen) broedt.

Grasmusschen en boschzangers *Silvia silvia* L. en *Silvia simplex* komen hier nogal voor, *Silvia curruca* L. zelden. Fitis en tijtjaf in weinige paren, maar de spotvogels broeden hier nu algemeen in vlieren en eschdoorn. Trouwens de spotvogel is voor dit deel van ons land de meest voorkomende boschzanger.

Op een boerderij met wat struikgewas en eenige boomen zal men vaak een paartje vinden. Zij schijnen van gezelligheid te houden en komen veel voor langs wegen, waar druk verkeer is, alsmede talrijk in stadstuinen. Ook de vliegenvanger, die ook zeer talrijk voorkomt, heeft vaak zijn nest onder het loof van een priëel.

Rietzangers treft men langs den weg weinig aan, de plassen liggen daarvoor wat te ver af.

Wel hoort men in eenige met riet begroeide slooten ook wel 's nachts de kleine karekiet.

Wielewalen zal men vaak hooren, doch zelden te zien krijgen; zij leven verborgen en trekken niet de aandacht, omdat zij niet door de takken, doch over de kruinen der boomen rakelings heenvliegen en zich plotseling, als het ware in de takken laten vallen.

Langs den weg staan vijf ooeievaarsnesten, waarvan slechts één direct in het oog valt, namelijk dat op de buitenplaats «De Tempel». De vier andere liggen tusschen de boomen verscholen.

Van de zwaluwen is behalve de boerenzwaluw de *Chelidon urbica* L. hier algemeen. Vele maken haar nest tusschen de doorstekende ribben aan de buitenzijde der hooibergen en ook onder de uitstekende nokken en muurplaten der huizen. Nooit komen zij binnenshuis, dus zullen ze haar nest daar ook nooit maken.

De nesten der huiszwaluwen zijn altijd van vlieggaat voorzien, of zit het hier of daar onder klem, dan is het ter zijde vol gemetseld. De oeverzwaluw komt hier ook voor doch broedt niet in het leemige zand. Zij hebben hun nestplaatsen gekozen tusschen de schoeiingplanken aan den rijweg tusschen Overschie en de Schans.

De oeverzwaluw schijnt in Europa sterk in aantal toe te nemen, terwijl de huiszwaluw in aantal vermindert.

Gedurende den najaarstrek kan men langs den weg vele vogelsoorten waarnemen, die in den zomer hier nooit voorkomen, zooals onze drie soorten tapuiten, boom- en kuifleeuwerikken, staartmeezen, groote en grauwe klauwier en herhaaldelijk op het land of in de boschjes: kramsvogel, koperwiek en zanglijster.

Aan de rechterzijde van den staatweg, even voorbij de langs den weg staande hooge iepenboomen valt het oog op stukjes moeras, afgewisseld door moestuinen en verder op elzestruiken en waterwilg.

Deze stukjes moeras zijn voor het meerendeel in April en Mei bedekt met de algemeene dotterbloem en langs de slootkanten vol met lisch, pijlkruid, kalmoes en allerlei echte moerasplanten.

Hij, die een aquarium of terrarium bezit, kan hier heel wat van zijn gading vinden. Vooral stekelbaarsjes. De drie-stekelige is algemeen, doch de tienstekelige, welke meestal tien, maar ook wel acht of negen stekels heeft, is niet zoo talrijk.

H. A. VAN DAM.

(Wordt vervolgd.)

HET WINTERKONINKJE.

En goed vriend vergeet men nooit.

Reeds meer dan twintig jaren geleden, toen ik als kleine knaap nog op vaders erf rondartelde, leerde ik hem kennen, den kleinen winterkoning.

En die kennismaking is 'n duurzame gebleven. Ik zie 'm nog, 'n rappen guit, met 't opgerichte, wakkere kopje, en 't opgewipte staartje.

De groote stereotiepe houtmijt links van het huis mijns vaders was zijn element. Boven, beneden, voor en ter zijde, in 't hartje zelf van den rijsstapel — 't scheen geheel z'n eigengedoente.

Telken jare koos-ie bij 't naderen van d'n zonnigen tijd, wanneer alle natuur 'n nieuw leven in zich voelt ontwaken, 'n uitgezocht plekje uit tusschen de ruw opeengetaste takken: 'n verborgen plekje.

Dan moest je 'm zien! Dan voelde hij z'n koningschap: hij de vier-centimeter-groote koning. Dan wakte hij op z'n teere, ronde vleugelkens onophoudelijk af en aan, hipte en tripte op de dunne, vlugge pootjes, voorhij de elzenhaag, onder de kanadassen en knotwilgen d'n dries over, de slooten langs... eene bedrijvigheid van heb ik jou daar!

Hij kende z'n huisvaderlijken plicht. 'n Woninkje moest er gebouwd, fijn, sierlijk, vooral practisch! Voor z'n gaaike en z'n toekomstig kroost — voor hen werkte hij. Een plicht van liefde!

Wat 'n overleg in dit kleine wezentje!

Dit bleek reeds bij den aanvang. De grondslagen toch, waarop hij z'n koninklijk paleis optrekt, m. a. w. de onderlagen van z'n nestje, bestaan doorgaans uit dorre bladeren. Had de leukerd daàrom z'n verblijf gekozen in vaders houtmijt?

Voordat er iemand erg in had — zelfs mij, die 'em elken dag in al z'n doen en laten bespiedde, verraste ie meer dan eens — had ie uit de dorre bossen der gepakte rijzen 't noodig gebladert bijeengescharreld en 't 'n breede laag op 't uitgelezen plaatsje neergekrind. Dan taste ie in rusteloos vliegen, werken, dragen worteltje op worteltje, vezeltje op vezeltje, die hij met drie-, vier-, vijftallen tegelijk in z'n kleine bekje omhoog zwoegde, 'n goede manslengte boven den beganen grond, aan 't westeind van d'n houtstapel.

Dat duurde me wat dagen, eer de woning gedaante en vorm kreeg. Alles moest mooi afgerond; van binnen vooral werd elke uitstekende vezel zorgvuldig naar d'n wand gebogen, gevlochten in de welving van de kuip, in de welvingen der grootsche overkapping.

Want de lezer van *De Levende Natuur* weet het zeker wel, dat de winterkoning z'n nest van boven overhuifd en op zijde de opening aanbrengt.

Was binnen alles gereed, dan werd het geheel ook buiten in mooi rondbogige, zachte lijn afgewerkt, met mos rondom bezet: één groen korfje gelijk.

Overleg in dit wezentje, dat door z'n dierlijk verstand geleid, hier z'n verblijf uitkoos, waar alle bouwstoffen zoo direct voor 't grijpen lagen; waar vlak bij 'n weelderige vlierstruik stond, wien ook ik elk jaar m'n aandeel vroeg in 'n stevige, nieuwe klappus. Deze vlierstruik, die z'n rijke pluimen zoo breed en hoog wuiven liet, straks neerbuigend onder den last der donkere bessen, — 't was de table d'hôte, de eeuwige herfstdisch voor onzen winterkoning.

Wist ie 't, de snaak, dat moeder Natuur hem hier de tafel bereidde, de heerlijke tafel, hem opdiende zijn lievelingspijs: de geurige, sap- en zaadrijke vlierbes?